

VISVLIET – GANGULFUS-KERK

De ligging van Visvliet op het kruispunt tussen de weg van Groningen naar Leeuwarden en de bevaarbare Lauwers leidde al in de middeleeuwen tot bloeiende handel. De kerk van Visvliet werd gesticht door de abt van het klooster Jerusalem in het Friese Gerkesklooster. Een gedenksteen in de westwand meldt: 'In tiaer ons Her MCCCXXVII is visvler cercke maeckt'. De kerk was gewijd aan Sint-Gangulfus, een in Nederland vrij onbekende heilige. Aanwijzingen hiervoor vinden we in een pastoorseegel van Hylbrandus uit 1499 en halverwege de 15^e eeuw de vermelding 'de sancto Gangolpho alias Wesvleyt' in het Repertorium Germanicum. Hij verrichtte een wonder door een bron te verplaatsen, en mogelijk was dit de reden dat de Visvlieters, die leefden van het water, hem als patroon kozen. Door latere veranderingen is de laatgotische bakstenen zaalkerk alleen nog als middeleeuws te herkennen aan de driezijdige opzet van het koor met steunberen op de hoeken. Rond 1700 werden de oorspronkelijke spitsboogramen vervangen door rondboogvensters. Dat gebeurde niet in de meest westelijke travee, waar de school was ondergebracht. Eind 19^e eeuw werd het gebouw aan de buitenzijde bepleisterd. Na de overdracht aan de Stichting Oude Groninger Kerken in 1973 ontspoon zich een lange discussie over de vraag of deze pleister verwijderd of gehandhaafd moest worden. Het werd het tweede, en vandaag valt de kerk in het dorp op door haar okergele kleur die wordt verlevendigd door de terracottakleur van de waterlijst onder de vensters en gestucte 'wenkbrauwbogen' erboven. De torenloze kerk kreeg begin 17^e eeuw een dakruiter aan de westzijde, met daarin een klok uit 1630. De windvaan uit 1693 heeft de vorm van een vis, een verwijzing naar de naam van het dorp en de toenmalige nering van veel van zijn bewoners.

Interieur

De kerkruimte werd oorspronkelijk gedekt door een open houten kap, een bouwvorm die niet in Groningen, maar wel in Friesland veel werd toegepast. Rond 1700 werd het huidige vlakke balkenplafond aangebracht. De preekstoel aan de zuidwand dateert uit 1714 en is versierd met snijwerk van de hand van Jan de Rijk. Het voorste paneel toont de vanitas of ijdelheid in de vorm van een schedel en een zandloper, en daaronder is de dorpsnaam verbeeld in de vorm van een visje in stromend water. In de koorwanden werden tijdens de restauratie twee nissen blootgelegd, die mogelijk functioneerden als sacraments- en piscinans. In het interieur van het koor prijkt aan de zuidzijde een gedenksteen met twee wapenschildjes en de woorden: 'A. 1557 golt de rogge VII Emders G. t mud. D. Gerardus Wiltinck van Dwingel, de XXX abbas in Ierusalem 1557'. In dat jaar steeg de roggeprijs tot de recordhoogte van zeven Emders gulden per mud. Dat was het gevolg van een slechte oogst, die door de mensen als een straf van god werd gezien. Het orgel op de tribune aan de westzijde werd in 1869 gebouwd door Petrus van Oeckelen. De middentoren is versierd met een keur aan muziekinstrumenten en op de zijtorens prijken vogels met gespreide vleugels. Op de balustrade staat aan weerszijden van het orgel naar Gronings gebruik een voorzangerslezenaar. Een Friese aanblik biedt de indrukwekkende reeks van zes voorname banken die langs de noordwand en in het koor staan opgesteld. De open spijltjesfriezen in de tussen- en ruggenschotten zorgen voor een levendige toets. Er liggen ook grote graven, maar dan weer niet per se van hoge dames en heren. De grafzerken vertonen verwantschap, door hun stijl en belettering, met het werk van Friese steenhouders uit die tijd. Zo is de nabijheid van Friesland in de kerk van Visvliet op verschillende manieren zichtbaar. Met de stichting vanuit een Fries klooster, meer dan een halve eeuw onderhorigheid aan de Friese Staten na de Reformatie en een constante toestroom van over de Lauwers, is dat niet verwonderlijk.

© Gebaseerd op tekst van Justin Kroese (ODE: 50-jarig jubileum van SOGK 2019), aangevuld met informatie van Peter Hoffer.

SOGK ©2021, herziene versie